

Papur Gwybodaeth Manwl

Drafft Bil Cymru 2016

Ym mis Mehefin cyflwynodd Alun Cairns, Ysgrifennydd Gwladol Cymru, ddrafft Fesur Cymru ar ei newydd wedd gyda'r bwriad o 'sicrhau setliad fyddai'n para'n hir' ar gyfer cyfansoddiad Cymru drwy ddatganoli pwerau pellach a thrwy alluogi Cynulliad Cenedlaethol Cymru i symud o'r model rhoi pwerau (lle dywedir wrth y Cynulliad pa bwerau sydd ganddo) i fodel cadw pwerau (lle dywedir wrth y Cynulliad pa bwerau nad oes ganddo, fel sy'n digwydd yn yr Alban a Gogledd Iwerddon). Agwedd allweddol arall i'r drafft hwn yw parhau ymrwymiad Llywodraeth y Deyrnas Unedig i ddatganoli rhai pwerau treth incwm i Gymru heb fod angen cynnal refferendwm yn gyntaf.

Cefndir

Er yn sefydliad cymharol ifanc, gwelodd Cynulliad Cymru newidiadau sylweddol mewn cyfnod byr wrth i'r angen a'r gefnogaeth i fwy o bwerau gynyddu gyda phob tymor o'r Cynulliad. Daeth y newid sylweddol diweddaraf i gyfansoddiad Cymru yn 2011 pan gafodd Cynulliad Cymru bwerau deddfu am y tro cyntaf dros 20 maes polisi penodol. Ers hynny, fodd bynnag, mae Llywodraeth y Deyrnas Unedig wedi herio nifer o ddarnau o ddeddfwriaeth Gymreig yn y Goruchaf Lys gan amlygu dau fater pwysig o fewn y setliad presennol yng Nghymru: cymhlethdod y cyfansoddiad a diffyg eglurdeb ar gyfer gwleidyddion Cymru pan ddaw i union bwerau'r Cynulliad Cenedlaethol.

Arweiniodd y materion hyn i ddechrau at Gomisiwn Silk (yn swyddogol Y Comisiwn ar Ddatganoli yng Nghymru) a gafodd y dasg o edrych ar bwerau ariannol (Rhan I) a deddfwriaethol (Rhan II) Cynulliad Cenedlaethol Cymru. Roedd y Comisiwn yn cynnwys cynrychiolwyr o bob un o'r pleidiau yng Nghymru ar y pryd gyda nod o sicrhau cefnogaeth drawsbleidiol ar unrhyw benderfyniadau i argymhell pwerau pellach. Arweiniodd Rhan 1 adroddiad y Comisiwn, oedd â ffocws ar bwerau ariannol, at Ddeddf Cymru 2014 yn caniatáu datganoli treth dir y dreth stamp a'r dreth tirlenwi, pwerau benthyca a dechrau'r broses o ddatganoli cyfyngedig ar dreth incwm.

Bu Rhan II Comisiwn Silk ar fwy o bwerau deddfu i'r Cynulliad Cenedlaethol yn fwy cynhennus. Argymhellodd Comisiwn Silk symud at fodel bwerau a gadwyd ar gyfer San Steffan a throsglwyddo bwerau etholiadol i'r Cynulliad. Mae'r ddau beth hynny yn bresennol yn y drafft fil presennol ond aeth y Comisiwn ymhellach, gan argymhell datganoli plismona, darlledu a dŵr a fu ers amser maith yn faterion dadleuol yn hanes datganoli yng Nghymru. Arweiniodd Rhan II adroddiad Silk ar yr hyn a elwir fel Proses Dydd Gŵyl Dewi - cyfres o drafodaethau trawsbleidiol rhwng pleidiau Cymru a llywodraeth glymbleidiol y Deyrnas Unedig. Cafodd canlyniadau'r trafodaethau hyn deitl dadleuol 'Cytundeb Gŵyl Dewi' a drafft Fesur Cymru 2015, oedd ymhell iawn o argymhellion Silk.

Bu gwrthwynebiad chwyrn i ddrafft Fesur Cymru 2015 ymhlith y pleidiau yng Nghymru a gan academyddion, cyfreithwyr a'r cyfryngau. Roedd bil 2015 yn rhy faith a rhy gymhleth, gydag addewid y byddai'n 'setliad clir a fyddai'n para'n hir' i Gymru. Dadleuodd rhai, yn cynnwys arweinwyr Plaid Cymru, Democratiaid Rhyddfrydol Cymru a'r Prif Weinidog Carwyn Jones y byddai bil 2015 mewn gwirionedd yn lleihau bwerau'r Cynulliad Cenedlaethol gan y byddai'n gosod fetu Lloegr dros gyfreithiau Cymru. Gyda'r Cynulliad yn unedig wrth wynebu'r bil dechreuodd Stephen Crabb, Ysgrifennydd Cymru ar y pryd, ar y broses o oedi'r bil er mwyn ei addasu, gan roi sylw neilltuol i'r rhestr or-faith o bwerau a gadwyd ar gyfer San Steffan.

Cyfansoddiad

Nid yw egwyddorion allweddol a amlinellwyd yn nrafft 2016 yn wahanol i ddrafft 2015 ac mae'n rhoi'r parhauster a'r bwerau i'r Cynulliad reoli ei fusnes ei hun. Mae'r prif bwerau cyfansoddiadol ar gyfer y Cynulliad yn cynnwys:

- Parhauster mewn cyfraith - dim ond os yw pobl Cymru yn pleidleisio o blaid ei dileu drwy refferendwm y gellir dileu'r Cynulliad
- Bwerau i ail-enwi - caiff y Cynulliad y pŵer i ail-enwi ei hunan os yw'n dymuno gwneud hynny, dangosodd dadl ddiweddar yn y Senedd fod cefnogaeth i 'Senedd Cymru' a 'Senedd'
- Trefniadau etholiadol - gall y Cynulliad benderfynu ar nifer y seddi, nifer yr etholaethau/rhanbarthau, y system a ddefnyddir i ethol cynrychiolwyr ac isafswm oed pleidleiswyr

Er nad yw'r bwerau hyn yn effeithio'n sylweddol ar y sector gallent arwain at newid sylweddol yn y ffordd mae'r Cynulliad yn gweithredu a gallai olygu newidiadau i ymdrechion lobbio a chysylltiadau gyda gwleidyddion.

Pwerau Newydd

Mae'r bil yn datganoli'r pwerau dilynol:

- Trwyddedau petrolewm ar y tir (yn cynnwys ffracio)
- Ffyrdd: cyfyngiadau cyflymder, croesiadau cerddwyr ac arwyddion traffig
- Cofrestru gwasanaethau bws a rheoleiddio tacsis
- Swyddogaethau gweithredol dros borthladdoedd Cymru
- Caniatâd cynllunio ar gyfer gorsafoedd cynhyrchu ynni gyda capasiti o 350MW neu lai
- Parthau cadwraeth morol
- Pwerau ehangach i weinyddu' dyletswydd cydraddoldeb y sector cyhoeddus
- Pwerau cryfach i'r Cynulliad i orfodi tystiolaeth ar gyfer yr Awdurdod marchnadoedd Nwy a Thrydan yng Nghymru

Mae'r pwerau y gofynnir amdanynt a nodwyd gan Lywodraeth Cymru, Plaid Cymru, Democratiaid Rhyddfrydol Cymru a Chomisiwn Silk, yn cynnwys plismona, darlledu a dŵr, yn parhau'n faterion o anghydweld rhwng Llywodraeth y Deyrnas Unedig a Llywodraeth Cymru ac ni chawsant eu cynnwys ar gyfer eu datganoli.

Pwerau Ariannol

Braenarodd Deddf Cymru 2015 y ffordd ar gyfer ton o bwerau ariannol i Gynulliad Cymru. Cafodd treth dir y dreth stamp a'r dreth tir lenwi eu datganoli (gyda'r Cynulliad Cymru yn cael y pwerau yn 2018) ond y pŵer ariannol mwyaf cynhennus nad yw Cymru wedi ei dderbyn eto oedd y pŵer i amrywio treth incwm a chodi peth o'i chyllid ei hun. Roedd Deddf Cymru 2014 yn wreiddiol yn caniatáu ar gyfer datganoli cyfyngedig ar dreth incwm (10c yn y £1) gyda dwy amod; dim ond gyda phleidlais refferendwm y byddai'n cael ei ddatganoli a byddai'n dod gyda clo anhyblyg.

Dywedodd yr holl arweinwyr yng Nghymru nad oedd angen refferendwm, a dywedodd rhai ei bod yn iawn fod gan y Cynulliad bwerau trethiant fel y gellid ei dal i gyfrif. Roedd hefyd wrthwynebiad cryf i'r clo anhyblyg a fyddai'n clymu dwylo Llywodraeth Cymru wrth godi a hefyd wrth ostwng trethi oherwydd y byddai'n golygu y byddai cynyddu un band treth yn golygu cynnydd ym mhob un a'r ffordd arall o gwmpas. Yn wyneb gwrthwynebiad cryf, cyhoeddodd George Osborne Canghellor y Trysorlys y byddai'r gofyniad am refferendwm yn cael ei ollwng ac y byddai'r clo anhyblyg hefyd yn cael ei ollwng. O'r herwydd, byddai drafft bil 2016 yn

caniatáu datganoli pwerau treth incwm cyfyngedig heb refferendwm a heb y clo anhyblyg. Mae dileu'r gofyniad am refferendwm yn parhau'n gynhennus gan fod rhai Aelodau Seneddol Ceidwadol, rhai Aelodau Seneddol Llafur ac Aelodau Cynulliad UKIP yn credu y dylai penderfyniad o'r fath gael ei wneud gan bobl Cymru.

Cyfraith ac Awdurdodaeth

Mae drafft fesur 2016 yn gwneud addefiad sylweddol na wnaeth ei ragflaenydd, sef ei fod yn cydnabod fod corff o gyfreithiau Cymreig a gaiff eu creu gan Gynulliad Cymru a Gweinidogion Cymru ac yn rhan o gorff cyfreithiau Lloegr a Chymru. Serch hynny nid yw'r gydnabyddiaeth yma'n creu awdurdodaeth neilltuol neu ar wahân ar gyfer Cymru y galwyd amdani yng Nghymru, mae gan awdurdodaeth neilltuol ar gyfer Cymru yn fwyaf nodedig gefnogaeth Llywodraeth Cymru a gynhwysodd awdurdodaeth neilltuol ar gyfer Cymru yn eu Bil Cymru amgen eu hunain. Dywedodd rhai y bydd peidio gwahanu awdurdodaeth Lloegr a Chymru yn creu problemau, yn neilltuol wrth i bwerau'r Cynulliad Cenedlaethol barhau i gynyddu a chreu mwy o gyfreithiau penodol i Gymru. Mae Cymru'n parhau i fod yn 'anomaledd' y Deyrnas Unedig gan mai hi yw'r unig genedl yn y Deyrnas Unedig a all ddeddfu ond nad oes ganddi gorff neilltuol o gyfraith.

Agwedd allweddol arall yng nghyswllt cyfraith ac awdurdodaeth yng Nghymru oedd y gydnabyddiaeth na fydd Llywodraeth y Deyrnas Unedig 'fel arfer' yn deddfu ar faterion a ddatganolwyd heb ganiatâd Cynulliad Cymru. Byddai geiriad y gydnabyddiaeth yma'n dal i olygu fod angen i faterion sofraniaeth gael eu clywed yn y Goruchaf Lys.

Pwerau a Roddwyd v Pwerau a Gadwyd

Pwerau a Roddwyd	Pwerau a Gadwyd
Pwerau penodol ar gyfer deddfu Tybiaeth na chaiff pwerau eraill eu datganoli	Pwerau penodol heb eu datganoli Tybiaeth y datganolwyd pwerau eraill

Mae Cynulliad Cenedlaethol Cymru ar hyn o bryd yn gweithio dan y model pwerau a roddir sy'n cyfyngu cymhwysedd y Cynulliad i 20 maes polisi (yn cynnwys tai, iechyd ac addysg). Profodd y model hwn yn system gymhleth i'r Cynulliad gan ei bod weithiau'n aneglur p'un ai all y Cynulliad ddeddfu ar rai materion ai peidio. Lle cododd anghydfod o'r ansicrwydd hwn, mae'n rhaid i benderfyniadau gael eu gwneud yn y Goruchaf Lys gan olygu cost sylweddol o ran amser ac arian. Yr

egwyddor tu ôl i symud i bwerau a gadwyd yw symleiddio'r broses ac ychwanegu eglurdeb sydd ei fawr angen.

Cafodd y rhestr gyntaf o'r pwerau penodol a gadwyd ar gyfer San Steffan yn 2015 lawer o wrthwynebiad yng Nghymru gan wleidyddion ac academyddion a ddywedodd fod y rhestr yn rhy hir ac nad oedd cyfiawnhad dros rai o'r pwerau hynny. Maent yn cynnwys rhai pwerau cyffredinol 'anrhosglwyddadwy' megis y Goron, Amddiffyn a Materion Tramor, tra bod y rhan fwyaf yn cynnwys cyfreithiau penodol megis plismona, cyflogau athrawon, diogelwch mewn meysydd chwarae, rheoliadau hofrenfadau ac yn y blaen.

Mae rhestr 2016 o'r pwerau penodol a gedwid i San Steffan wedi gostwng nifer y pwerau hynny, er bod y rhestr yn dal i fod yn sylweddol hirach na'r rhestr gyfatebol yn yr Alban y mae model Cymru yn seiliedig arni. Yr achos mwyaf o gonsyrn yma yw bod rhestr hir o bwerau a gedwid i San Steffan yn annhebyg o sicrhau'r setliad clir a chynaliadwy mae Llywodraeth y Deyrnas Unedig yn ei geisio.

Mae enghreifftiau o'r pwerau penodol a gedwid i San Steffan a all fod o ddiddordeb i'r sector yn cynnwys:

- Mewnfudo
- Ymddygiad gwrthgymdeithasol
- Elusennau
- Cadwraeth ynni
- Cynlluniau nawdd cymdeithasol
- Chwilio am swydd a chefnogaeth
- Bwydydd llesiant

Feto gan Loegr?

Roedd drafft fesur 2015 yn cynnwys 'prawf rheidrwydd' a allai gyfyngu pwerau Gweinidogion Cymru i deddfu mewn meysydd y dyfarnodd Llywodraeth y Deyrnas Unedig eu bod heb eu datganoli. Disgrifiodd Carwyn Jones, Prif Weinidog Cymru, hyn fel 'feto gan Loegr' a chynhwysiant annerbyniol yn y bil a fyddai wedi golygu na fyddai rhai deddfau allweddol Cymreig megis Deddf Tai (Cymru) 2014, wedi pasio.

Cafodd y prawf rheidrwydd ei lastwreiddio yn y drafft fesur newydd, er y gallai 'feto' newydd posibl godi drwy Asesiadau o'r Effaith ar Gyfiawnder (JIA). Wrth newid i gyfraith heb ei datganoli, bydd yn rhaid i Lywodraeth Cymru gynnal JIA, a'r broblem yw nad oes unrhyw safon neu gynnwys penodol o'r hyn yw JIA mewn gwirionedd ac

mae rhai'n ofni y gallai hynny, yn ymarferol, arwain at fetu. Dywedodd yr Ysgrifennydd Gwladol na allai unrhyw fetu godi drwy JIA ond mae'r diffyg gwybodaeth am beth yn union yw JIA neu sut y caiff ei ddefnyddio yn ychwanegu at y diffyg sicrwydd yn y drafft bil hwn.

Setliad Clir a Chynaliadwy i Gymru?

Mae Cartrefi Cymunedol Cymru yn croesawu drafft Fesur Cymru 2016 a'r gwelliannau a'r consesiynau a wnaed yn dilyn cyhoeddi drafft fesur 2015. Mae angen symudiadau i wneud y system yng Nghymru yn gliriach fel bod y symud i fodel pwerau a gadwyd ar gyfer San Steffan yn rhywbeth i'w gefnogi, a hefyd felly ddatganoli pwerau mewn trafndiaeth, ynni a'r pwerau sy'n galluogi'r Cynulliad Cenedlaethol i ddeddfu ar ei fusnes ei hun.

Fodd bynnag, mae pryderon clir fod y bil hwn yn annhebyg o gyflawni ei nod o setliad clir, cynaliadwy ac sy'n para'n hir i Gymru. Mae'r rhestr o bwerau a gadwyd ar gyfer San Steffan, effeithiau posibl Asesiadau o'r Effaith ar Gyfiawnder a'r ymrwymiad i un awdurdodaeth yn Lloegr a Chymru yn wyneb Cynulliad sy'n aeddfedu oll yn dod â mwy o ansicrwydd nag o sicrwydd. Mae hefyd bryder fod un o uchelgeisiau allweddol y ddeddfwriaeth yma - atal achosion cymwyseddau rhag cael eu clywed yn Goruchaf Lys - hefyd yn debyg o fethu am yr un rheswm, gyda phwysau gwario llawer o arian a threulio llawer o amser yn egluro'r hyn a allai fod yn glir mewn Bil Cymru cadarnach a mwy ystyriol.